

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р Светла Кирилова Черпокова-Захариева, член на научното жури,
преподавател в Катедра по история на литературата и сравнително литературознание,
Пловдивски университет „Паисий Хилендарски“,
по дисертация на тема „Фрагментарното изискване и възможността за литературна
трансгресия“,
за присъждане на научната и образователна степен „доктор“
по научна специалност 2.1. Филология – Теория на литературата,
дисертант: Йоанна Иванова Нейкова,
научен ръководител: доц. д-р Дарин Тенев

Темата на дисертацията, „Фрагментарното изискване и възможността за литературна трансгресия“, се вписва в една позната и несъмнено актуална научна траектория, свързана с изследването на фрагмента и фрагментарното, провокирана в литературен план още от ранния немски романтизъм, а в епистемологичен – от въпросите за фрагментарността на съвременния ни свят. Същевременно тази уж позната тема се позиционира в едно „концептуално сдвояване“ (с. 10) с понятието *трансгресия*, нещо, което вече отвежда към друго равнище на изследване, което излиза извън границите на установените и утъпкани пътища. Така още със задаването на темата трудът демонстрира своята самостоятелност и оригиналност, които умело са защитени в хода на изследването.

Заглавието много елегантно перифразира един въпрос на Бланшо, цитиран в увода – „Фрагментарното: какво следва от него, въпрос, изискване, практическо решение?“ (с. 5). Цитатът от Бланшо обаче задава и матрицата, по която се гради дисертацията и чертае своите траектории. От поставянето на собствените си въпроси, уместни и ясно формулирани, през целенасоченото превеждане през различните вариации на значението на понятието *изискване*, обсъдени още в Увода (вж. с. 9 – 10) и прилагани от първа до трета глава, до предлагането на практическите решения (четвърта глава) – именно това е моделът, който се следва и който прави читателя съпричастен към интригуващия разказ за срещата на фрагментарното с литературната трансгресия. Така в своите четири глави, увод, заключение и библиография дисертацията отговаря на едно колебание, изказано в началото си. „Дали може да се пише за фрагментарното в нефрагментарна форма“ (с. 6) – пита авторката. Отговорът на този въпрос е заложен в композиционното решение на работата и в нейното изпълнение, което се вписва в добрите традиции на класическото писане със задълбочено проучване на източниците, внимателно и умно коментиране, с надграждането и доразширяването на основните тези и с убедителното им доказване.

Уводът се разминава с очакванията за жанра – няколко въвеждащи страници за обща ориентация. Вместо това той поставя стабилен фундамент със стабилна аргументация, върху които се полагат носещите колони на текста, основа на неговите етажи. Много добре и логично е обоснована употребата на връзката между фрагментарното изискване и трансгресията, както и на „теоретичната арматура“, върху която стъпва дисертацията – „вижданията на Фридрих Шлегел, на Валтер Бенямин и на Морис Бланшо“ (с. 8).

Първа глава, „Романтическият фрагмент и началото на модерната фрагментация“, се фокусира върху проблема за фрагмента и идеята за фрагментарността в ранния немски романтизъм, като се търси и влиянието на ранния немски романтизъм върху литературните процеси през XX и XIX век. В центъра е Фридрих Шлегел и неговите „Критически фрагменти“, но те са осмислени в няколко важни за темата контекстуализации – историко-литературна, географска, философска, литературнокритическа. „Съучастници“ в това изследване са Новалис, Август Шлегел, съвременни ни теоретици и изследователи на немския романтизъм и на теорията за фрагмента. Освен „Критически фрагменти“ като ключ към специфичното отношение на романтиците към фрагментарното са привлечени „Разговор за поезията“, „Луцинде“ от Фридрих Шлегел, лекциите на Август Шлегел, „Учениците от Саис“ на Новалис и др. Не са пренебрегнати и „предходниците“ – Блез Паскал, Винкелман, Гьоте, Шилер, Жан-Жак Русо, като особено ползотворно за изграждането на хипотезите на дисертацията е присъствието на Хердер (с. 56 – 58).

Ако в първа глава е прилаган един по своему археологичен подход, то следващите две глави – втора и трета – се фокусират върху конкретни казуси, при които руините също имат съществено значение (напр. „руините на барока“, с. 65 и сл.). Привлечени са любопитни, но преди всичко продуктивни примери за онагледяване на проучванията (напр. примерът с Лудовико да Фелтре). Втора глава, „Валтер Бенямин: алегория и руина“, постепенно приближава към другото съществено понятие за дисертацията – трансгресията, което вече заема все по-ключово място в сюжета. А една от много продуктивните находки на работата е именно в тази глава – възможността „успоредяването на понятия като катастрофа и руина с фрагментарност и фрагмент“ (с. 69) на база на идеите на Бенямин. Отново се намесва и темата за езика, подета в предната глава, като се превръща в един от лейтмотивите, поддържащи композиционната цялостност на труда. За мене особено интересна беше частта „Фрагментът като руина“ (с. 83 – 87), където зададената линия на успоредяване е продължена, но са добавени нови

елементи – смъртта, тленността, природата, историята. Наблюденията върху Бодлер пък добавят нови, неизследвани страни, както на емблематични негови текстове, така и към обсъжданата проблематика от дисертацията.

Трета глава, „Морис Бланшо: творбата е разкъсано единство“, работи с един не по-малко труден за четене, разбиране и интерпретиране автор, какъвто е Бланшо. Впечатление прави завидната лекота, с която дисертантката обсъжда текстовете му – било теоретични, есета или романи, като умело съумява да ги привърже към сюжетите, които гради. Продължава задаването на въпроси, но този път отговарянето заема съществено място. Едно много симпатично *питане – отговаряне* читателят среща на финала на частта, наречена „Накъде отива литературата?“, а то е: „И ако трябва отново да се върнем към въпроса: „Накъде отива литературата?“, пределно краткият отговор би бил – към своето начало“ (с. 126).

Четвърта глава, „Пол Остър и трансгресията на погледа“, илюстрира едно, но не единствено „практическо решение“ на обсъжданите в дисертацията проблеми. Това донякъде напомня на експеримент. След теоретизациите, подкрепени с избрани примери, се пристъпва към едно по-компактно онагледяване, още повече през фигура, свързана с Морис Бланшо. Налице е едно много добро познаване на Пол Остър и макар че в началото на главата се прави уговорката, че „са изследвани отделни аспекти от творчеството“ (с. 176) на Остър, то впечатлението е, че зад това стои много сериозно проучване и опознаване на американския писател.

Заключението ясно формулира изводите и обобщенията. В него отново прозвучават характерните за целия текст деликатност и авторефлексивност, които го правят особено симпатичен за четене. Като цяло дисертацията се отличава с една много приятна елегантност на стила и зряло писане. А след последната страница читателят може да заключи за себе си, че онези „невидими тревоги на настоящия дисертационен труд“ (с. 5), споделени в началото от авторката му, нямат своите основания и са довели до успешен финал.

Като цяла нямам бележки към дисертацията. Някои дребни технически грешки със сигурност ще бъдат отстранени при издаването на труда, което му пожелавам. На мен лично би ми се искало в първа глава да се чува малко повече гласът на Новалис. Коментирането на неговите фрагменти, особено посветените на езика, със сигурност би било продуктивно за дисертацията. Давам си сметка обаче, че за една докторска работа достатъчно предизвикателство е обсъждането на Фридрих Шлегел, да не говорим за компанията, в която е поставен – Валтер Бенямин, Морис Бланшо, Пол Остър и др.

Авторефератът ясно и систематизирано представя съдържанието на дисертационния труд, а предложените публикации отговарят на националните минимални изисквания.

В заключение смятам, че дисертационният труд на Йоанна Иванова Нейкова притежава всички необходими качества да бъде успешно защитен. На това основание предлагам на уважаемото научно жури да присъди на дисертантката образователната и научна степен „доктор“.

10.05.2024 г.

Пловдив

Изготвил становището:

(доц. д-р Светла Черпокова-Захаријева)